

Vostè on vol anar primer, a Buchenwald o a la casa museu de Goethe? En una glacial i ombrívola República Democràtica Alemanya on es trobava de visita, Imre Kertész contestà impertorbable —impulsat per un ressort espontani— a la guia que li feia la pregunta: a Buchenwald. Una disjuntiva que conté el drama inconciliable de la història d'Europa i també de l'obra d'aquest escriptor jueu i hongarès. L'equació obligada entre literatura i vida Imre Kertész la resol amb fugides al món artístic més transcendent, però no pot evitar el retorn cíclic, constant, als camps de concentració i extermini —Auschwitz, Buchenwald, Seitz— on fou deportat a l'edat de quinze anys. Cadascun dels seus llibres és un intent —una mena d'expiació i venjança— d'entendre un destí atroç que després d'enfrontar-lo a la mort dissenyada pels nazis l'emprisonà, indiferent, en la cel·la comunista.

Per endinsar-se en els escrits d'Imre Kertész cal obrir, de tant en tant, les bombones d'oxigen, ja siga per explorar les fondàries abissals de l'ànima o bé per pujar els cims més abruptes i elevats de l'abstracció filosòfica. A través de les seues pàgines aguaiten, darrere de cada cantó, l'àngel protector i vigilant de Camus, l'existencialisme eixut de Sartre —malgrat l'antipatia que li transmet el personatge—, les descàrregues i el llampegueig de Nietzsche, un autor del qual s'enamorà mentre l'anava traduïnt.

El Pascal menys especulador i una lectura magnífica de Freud —apassionant en l'examen de la nostra selva interior, ingenu en el seu racionalisme— completen un mapa moral tan complex com impenetrable a estones. Pel que fa a les grans ideologies, a Imre Kertész només li interessava una cosa: saber si a l'endemà el detindrien o no.

És possible que tota l'obra posterior siga una glossa de la primera novel·la. *Sense destí* ens relata, des d'una mirada distant i quasi atonal —que potencia encara més l'horror— la degradació calculada, sàdica, a què fou sotmès a Auschwitz.

En *Fiasco* el llast vivencial és el mateix, però la trama se centra en una altra obsessió: la lluita d'un escriptor, encallat davant els papers, per no dis-

La identitat assetjada d'Imre Kertész

Imre Kertész

Jo, un altre

Traducció d'Eloi Castelló

Quaderns Crema, Barcelona, 2005

136 pàgs.

soldre la consciència en la maquinària de l'estalinisme. *Kaddish pel fill no nascut* arrossega els dos punts anteriors en un monòleg torrencial, abassegador. El segell de la literatura centreeuropea —amb tots els encerts i excessos— deixa la seua empremta en aquestes narracions. Musil i Bernhard, Thomas Mann i Samuel Beckett, però sobretot Kafka, són marques indestruïbles en l'estil desolat d'Imre Kertész.

«L'agorafòbia de l'home educat en la dictadura». *Jo, un altre* és la continuació del *Diari de la galera*, amb l'esfondrament del comunisme com a nexa temporal. Imre Kertész reconeix inclús que se sent estrany, maldestre, sense les argolles del règim ja que s'ha acostumat a escriure a la contra, a convertir el nuc que estreny l'individu en matèria literària.

L'anul·lació i la paràlisi de l'ésser humà que representà l'etapa comunista, la desnaturalització del llenguatge pel poder totalitari i les reflexions al voltant de la seua identitat, jueva i hongaresa, són elements que li permeten teixir un dietari que insisteix —sense cap esperança d'aconseguir explicacions definitives— a burxar sobre l'herència d'Auschwitz.

A partir d'ací comprova com l'antisemitisme és una ideologia mutant, adaptable a qualsevol circumstància: uns caps rapats ixen d'una boca de metro a Budapest, entre llums espectaculars, àvids de localitzar la futura presa.

L'assassinat de més de mig milió de jueus hongaresos és vist des de la frivolitat per historiadors actuals del país. Un taxista egipci no s'està a Frankfurt de tirar mà dels tòpics més

habituals de la judeofòbia. Astorat, Imre Kertész anota: «L'ordre escrita deia: no poden tornar a casa vius. I en lloc de mirar aquestes persones amb respecte i compassió, les van començar a colpejar i a torturar sense pietat».

Jo, un altre, tot i que parteix dels mateixos interrogants llòbrecs i esfereïdors que el *Diari de la galera*, en ocasions relaxa el to opressiu amb escenes quotidianes i descripcions de ciutats alemanyes per on va de gira editorial. Una prosa mil·limetrada, de qualificatiu acerat, ens ajuda a alleugerir el pan-teix teòric —la recurrència a l'anàlisi, a l'udol existencialista—, si de cas amb alguna frase una mica massa retocada, tal i com reflecteix l'excel·lent traducció que n'ha fet Eloi Castelló.

Les referències a la política del moment, en un món tan gèlid i intel·lectual, interioritzat i reclòs com el d'Imre Kertész, són molt filtrades: la guerra de Bòsnia, la desconfiança amb què Europa s'obri als seus nous veïns o bé la visió d'un solar a la Postdamer Platz on s'hi amunteguen els enderrocs del mur de Berlín. Així i tot, el centre de gravitació de l'autor atrau de nou els pensaments —en un vol circular, lent i declinant— cap al passat.

L'escriptura d'Imre Kertész s'esllavissa des de l'espiritualitat a un cert misticisme, a pesar de la prevenció de biografies com la de Simone Weil i Lucács que —des d'un judaisme turmentat, segons ens remarca— convertiren una idea sublimada de salvació en una confusa religió personal, ja fóra la santetat o el marxisme.

Un Imre Kertész que no s'absté de preguntar-li a un Déu creat a semblança dels homes si hem pogut copsar, mínimament, alguna ensenyança aproximada d'Auschwitz. Com el protagonista de *Sense destí*, la seua identitat se situa entre les siluetes dels altres jueus que entonen el Kaddish quan estan a punt d'executar uns presoners. Enmig del balanceig de l'oració ell no resa; per eludir l'escapatòria de Celan o Primo Levi, l'autor continua remenant en el record per obtenir respostes.